

Delila Ramić¹

ULOGA PREDŠKOLSKE USTANOVE U RAZVOJU GOVORA KOD DJECE

Sažetak

Govor je osnovno sredstvo komunikacije i putem njega čovjek ostvaruje socijalne odnose s drugim ljudima. Kod djece se govor ubrzano razvija u predškolskom periodu, ali je potrebno obezbijediti adekvatne podsticaje za njegov razvoj.

Ovim radom želimo ukazati na značaj pohađanja predškolske ustanove, jer je ona jedan od faktora utjecaja na razvoj govora kod djece. U njoj djeca stupaju u komunikaciju s drugom djecom i odraslima te tamo stječu mnogobrojna iskustva zahvaljujući podsticajnom okruženju u kojem svakodnevno borave i igraju se. Podsticanje razvoja govora planira se na godišnjem, mjesečnom, sedmičnom i dnevnom nivou, a sadržaji se prilagođavaju različitim sposobnostima, interesima i potrebama djece. Boravak mlađe djece u predškolskoj ustanovi može negativno utjecati na razvoj njihovog govora, ali se to, uz oprez i trud, može spriječiti.

Ključne riječi: razvoj govora i komunikacije, faktori utjecaja, predškolska ustanova, planiranje odgojno-obrazovnog rada

Uvod

Govor predstavlja jednu od najznačajnijih osobina čovjeka i razlikuje ga od ostalih živih bića. Pomoću govora čovjek stupa u socijalne odnose s drugim ljudima te mu omogućava da formuliра i iskaže svoje potrebe, želje, strahove. U literaturi se govor objašnjava kao najvažnije sredstvo komunikacije čija su osnova glasovi, od kojih nastaju riječi, a riječi formiraju rečenice. „Govor je sredstvo komunikacije među ljudima upotrebom konvencionalnih glasovnih simbola za označavanje predmeta, pojava i odnosa... Pomoću govora dete identifikuje, diferencira i

¹ Studentkinja master studija, Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, m.delila@hotmail.com
Rad autorice je dostavljen 17. 9. 2014. godine, a prihvaćen za objavljivanje 6. 12. 2014. godine.

organizuje stvari i svet oko sebe, proširujući ga i van opazajnog domena.“ (Brković, 2011:247)

Da bi izgovoreno imalo smisla, glasovi moraju činiti smislene riječi koje imaju značenje, a te riječi se povezuju u rečenice. Riječi u rečenicama se, također, ne mogu slagati bez reda, nego to mora biti gramatički pravilno – pravilan rod, broj, padež, glagolsko vrijeme itd. „Govor je sastavljen od glasova – on ima jedan fonološki sistem; kada se sastave jedan do drugog, ovi glasovi čine reči, koje se udružuju i obrazuju rečenice – odnosno jezik poseduje jedan sintaksički sistem koji određuje na koji način će se jedan znak vezivati za drugi, a poseduje i sistem značenja ili semantički sistem koji reguliše odnose između znakova i njihovih značenja. Stoga, dete mora da nauči fonološka, semantička i sintaksička pravila i ovaj proces učenja jeste proces usvajanja govora kao sredstva komunikacije“. (Tarner, 1975, prema Matić, 1986:11) Ova pravila dijete usvaja do polaska u školu, a kasnije se njegov govor još dopunjava i usavršava.

Vrlo rano dijete počinje da ispušta različite krikove i glasove koji su u početku nepravilno artikulirani ili uopće ne postoje u maternjem jeziku djeteta. „Mehanizam za stvaranje glasova, govorni aparat, spreman je za rad još pre rođenja. Ali da bi se od ove sposobnosti za oglašavanje formirao artikulirani, strukturirani govor potrebno je kako dalje sazrevanje organskih komponenti, tako i dugotrajno učenje uz auditivnu i socijalnu stimulaciju, dok se ne ovlada veštinom govora.“ (Brković, 2011:247-248) Do kraja treće godine dijete bi trebalo usvojiti sve osnovne glasove, a do polaska u školu trebalo bi da usvoji i pravilno artikulira sve glasove maternjeg jezika.

Između osmog mjeseca i druge godine života javljaju se prve riječi kod djece, a njihov broj se povećava s uzrastom djeteta. U početku su imenice najbrojnije, ali se i ta razlika smanjuje kako se povećava broj ostalih vrsta riječi koje dijete usvaja. Zanimljiv je podatak da dijete uzrasta od tri godine raspolaže s 396 riječi, a dijete od šest godina s 2589 riječi. (Mitrović, 1986) Naime, rječnički fond se vrlo brzo povećava, iako dijete razumije mnogo više riječi nego što ih samo može izgovoriti. Zajedno s prvim riječima pojavljuju se i prve rečenice koje se postepeno proširuju i postaju bogatije. Dakle, u predškolskom periodu govor se razvija najintenzivnije, jer djeca do polaska u školu savladavaju gramatičku strukturu i glasovni sastav maternjeg jezika.

Uloga predškolske ustanove u razvoju govora kod djece

Da bi se kod djece razvijao govor, potrebno je osigurati određene podsticaje, a najznačajniji faktori utjecaja, pored nasljednih osobina, jesu porodica i predškolska ustanova. U predškolskoj ustanovi odgojno-obrazovni rad na razvoju govora i komunikacije unaprijed se planira i provodi planski i sistematski. Planiranje razvoja pojedinih aspekata govora trebalo bi se zasnivati na prethodnim ispitivanjima jezičkog statusa djece, koja provode odgajatelji. Tek kada se dobije uvid u stanje razvijenosti govora, bit će lakše svakom pojedinom djetetu ili grupi djece pružiti potrebne podsticaje za razvoj govora u aspektima u kojima se javljaju greške i poteškoće, ali i u razvoju govora uopće. „Ove ustanove organiziranim sadržajima usmeravaju, aktiviraju i razvijaju dečji govor.“ (Mitrović, 1986:124)

Dolaskom djeteta u predškolsku ustanovu proširuju se njegovi socijalni kontakti. Na taj način mu se omogućava raznovrsna komunikacija u različitim smjerovima: odrasli – dijete i dijete – odrasli, jer djeca mogu komunicirati s odgajateljima i drugim osobama zaposlenim u predškolskoj ustanovi te s djecom iz svoje i drugih grupa. Pritom je jako važno da govor odgajatelja bude pravilan i bez govornih grešaka, jer je on model za usvajanje govora. Vasić (1971) navodi kao primjer učiteljicu koja je imala nazalan govor, pa su i djeca u razredu govorila nazalno. Također, istraživanje koje je provela ova autorica potvrđuje postojanje korelacije između artikulacije odgajatelja i učitelja i artikulacije djece u njihovoj grupi. (Vasić, 1971) Odgajatelj „kao partner u govornoj komunikaciji s decom, svojim govorom uvek, bez obzira na uzrast dece s kojom radi (tj. igra se) mora da služi kao UZOR dobrog govorenja, jer je to najbolja primena principa očiglednosti u govoru.“ (Matić, 1986:46) Dakle, pravilnost dječijeg govora zavisi od toga koliko odgajatelj i druge osobe s kojima dijete provodi vrijeme pravilno artikuliraju glasove, govore punim rečenicama, odnosno koliko je njihov govor pravilan.

U predškolskim ustanovama „putem organizovanog vaspitno-obrazovnog rada, igrom, čitanjem i raznim drugim aktivnostima, te u početnim oblicima učenja deca se upoznaju s novim pojmovima, s raznim jezičkim oblicima i pravilima govornog ponašanja.“ (Mitrović, 1986:124) Sredina u kojoj djeca borave ispunjena je različitim didaktičkim sredstvima i igračkama koji su na raspolaganju djeci u različitim kutićima i podstiču ih na

istraživanje, zajedničku igru i razgovor. U predškolskoj ustanovi na razvoj govora i komunikacije kod djece utječu, prema Pehar (2007:88), „organizacija same grupe, način uvođenja djece u razne aktivnosti, izvođenje samih, usmjerenih i slobodnih aktivnosti, a posebno stavovi odgajatelja i njihov način interveniranja“. Tu djeca dolaze u dodir sa slikovnicama, slikama, knjigama i dječijim enciklopedijama. Međutim, pošto predškolska djeca ne čitaju, odgajatelj im čita djela iz dječije književnosti, priča priče, recituje pjesmice te zajedno dramatiziraju njihove sadržaje. Na taj način se razvija ljubav prema knjizi, bogati rječnik i razvija rečenica, a istovremeno se pripremaju za početno čitanje i pisanje.

Ukoliko dijete dolazi iz porodice u kojoj nije razvijena govorna kultura ili njegov govor nije dovoljno podstican, taj nedostatak treba da nadomjesti predškolska ustanova. „Produbljivanjem interesovanja za sve što dijete okružuje i njegovanjem znatiželje, motivisaćemo ga da što češće i što pravilnije govori.“ (*Osnove programa odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolskog uzrasta*, 1994/1995:75) Pored odgajatelja, s djecom rade i druge stručne osobe, kao što je logoped, koji vrši opservaciju i inicijalno ispitivanje jezičkog statusa djece te organizira odgojno-obrazovni rad i vježbe prilagođene djeci s govornim poteškoćama.

Kako je boravak starije djece u predškolskoj ustanovi podsticajan za razvoj govora, kod mlađe djece koja još nisu progovorila to se može negativno odraziti na govorni razvoj i javljanje prvih riječi. Naime, djeca u jaslicama provode više vremena s drugom djecom ravnom sebi u razvoju i nemaju dovoljno kontakata s odraslim osobama koje predstavljaju model za usvajanje govora. Zbog toga može doći do usporenog razvoja govora. (Vasić, 1971) Međutim, taj nedostatak se može otkloniti ukoliko odgajatelj poznaje zakonitosti i tempo razvoja govora djece i postupa u skladu s njima, primjenjujući adekvatne metodičke postupke – djeca ovog uzrasta vole uspavanke, tapšalice i druge pjesme, postavljaju brojna pitanja i zahtjeve na koje odgajatelj treba da odgovori. Također, neophodno je da se približi djetetu i ostvari emocionalu vezu sličnu onoj koju dijete ima s majkom, jer je to preduvjet za razvoj govora.

Ukratko, možemo reći kako se u predškolskoj ustanovi djeluje planski i sistematski u odgoju i obrazovanju uopće, pa tako i u razvoju govora i komunikacije. Odgajatelji su stručno osposobljene osobe koje, pored roditelja, najviše vremena provode

s djecom i predstavljaju uzor i model za usvajanje govora. Oni primjenjuju različite metodičke postupke, govorne vježbe i igre s ciljem podsticanja govornog razvoja. Djeca dobivaju priliku za raznovrsnu komunikaciju s odraslim osobama i djecom te na taj način stječu raznoliko govorno iskustvo, a brojna didaktička sredstva i igračke podstiču ih na govor. Sve navedeno trebalo bi se povoljno odraziti na razvoj govora i komunikacije.

Planiranje odgojno-obrazovnog rada u predškolskim ustanovama

Program odgojno-obrazovnog rada u predškolskim ustanovama predstavlja dokument koji sadrži cilj, zadatke i sadržaje odgojno-obrazovnog rada za različite uzrasne grupe djece. Zasnovan je na naučnim saznanjima o psihofizičkim karakteristikama djece predškolskog uzrasta, uz uvažavanje dječijih interesa i potreba, te omogućava realizaciju procesa predškolskog odgoja i obrazovanja. Dobar program je „... onaj koji usklađuje odgojne i obrazovne elemente utjecaja na rast i razvoj ličnosti u svim njenim potencijalima i dimenzijama, uvažavajući ono što je zajedničko s obzirom na opći pravac razvoja s onim što je individualno, posebno, pojedinačno u svakom konkretnom djetetu.“ (Došen-Dobud, 1977:44) On treba da je usklađen s potrebama, mogućnostima i sposobnostima djece pojedinačno, a da istovremeno ostvaruje opće i specifične odgojno-obrazovne zadatke kako bi doprinio njihovom razvoju.

Mjesečno planiranje odgojno-obrazovnog rada sastoji se od raspoređivanja po mjesecima godišnjim planom već predviđenih sadržaja te planiranja korelacije programskih sadržaja svih oblasti. Ono omogućava blagovremeno prikupljanje didaktičkih sredstava te dopunjavanje ili mijenjanje pojedinih sadržaja ukoliko se uoče neka poboljšanja ili poremećaji u grupi.

Sedmično planiranje je predviđanje i raspoređivanje različitih dječijih aktivnosti, kako bi se ostvarili odgojno-obrazovni zadaci, te planiranje korelacije obrazovnih sadržaja unutar jednog područja. Takvo planiranje „... obuhvata – planira sve oblike rada da se ne bi u toku nedelje iz različitih oblasti koristili isti oblici dečjih aktivnosti koje su uslovljene područjem rada, vremenom kada se kod dece javljaju u toku bavljenja u vrtiću, pogodnošću za neki obrazovni cilj, podacima s istraživanja... didaktičkim radno-igrovnim sredstvima do kojih vaspitač može doći i mogućnostima –

potrebama sadržajne koncepcije i korelacije građe unutar iste grupe iz svake oblasti.“ (Matić, 1980:56)

Dnevno planiranje odgojno-obrazovnog rada sastoji se od raspoređivanja sadržaja predviđenih sedmičnim planom po odgojno-obrazovnim područjima. Planira se mjesto realizacije odgojno-obrazovnog rada, odgojno-obrazovni zadaci, oblici rada te upotreba odgovarajućih didaktičkih sredstava.

Planiranje odgojno-obrazovnog rada u području razvoja govora i komunikacije

Sve aktivnosti u predškolskoj ustanovi, kao i izvan nje, praćene su govorom. Odgajatelj daje instrukcije djeci kako da izvrše neki zadatak, objašnjava im kako treba da koriste pribor za jelo za vrijeme ručka, objašnjava pravila i tok igre, a i djeca međusobno razgovaraju tokom igre i usmjerene aktivnosti. Međutim, da bi se govor pravilno razvijao, nisu dovoljni samo ovakvi spontani podsticaji, nego je potrebno djelovati planski. O planiranju odgojno-obrazovnog rada na razvoju pravilne artikulacije i diskriminacije glasova, bogaćenju rječnika i razvoju rečenice govori Matić (1980).

Diskriminacija glasova podrazumijeva razlikovanje zvučnih od bezzvučnih glasova, nosnih od oralnih, glasovnih suprasegmenata (visina, jačina, naglasak, kretanje tona) te vježbe drugih osobina govora, kao što su melodija i ritam govora. Kada odgajatelj planira rad na diskriminaciji glasova, on prvo treba da ispita stanje diskriminacije glasova djece u svojoj grupi, a tek poslije planira šta će raditi u pojedinom mjesecu, koji su sadržaji pogodni za vježbanje diskriminacije te šta će istovremeno raditi iz drugih oblasti. Pritom će biti prioritet oni elementi diskriminacije koje djeca nisu savladala.

Prilikom planiranja odgojno-obrazovnog rada na razvoju artikulacije potrebno je sadržaje iz artikulacije rasporediti po mjesecima te predvidjeti korelaciju s drugim područjima. Odgajatelj se vodi stanjem artikulacije kod djece, koje je prethodno ispitaio i napravio artikulacioni indeks grupe. Nakon toga se vrši sedmično i dnevno planiranje rada i raspored vježbi artikulacije.

Postupak planiranja odgojno-obrazovnog rada na bogaćenju rječnika i razvoju rečenice sličan je kao i u prva dva slučaja. Programski sadržaji se prvo rasporede po mjesecima. Nakon što se ispita stanje rječnika i rečenice kod djece i naprave grupni indksi

rječnika, sadržaji na kojima će se raditi na razvoju rječnika i rečenice kod djece raspoređuju se po sedmicama, uz planiranje korelacije s drugim oblastima.

Planiranje odgojno-obrazovnog rada je obaveza svakog odgajatelja. Planirajući, on razmišlja o svemu što će mu biti potrebno za realizaciju sadržaja, prikuplja i izrađuje didaktička sredstva, obnavlja i prisjeća se priča i recitacija. Ukoliko uoči nova poboljšanja ili govorne poremećaje kod djece, odgajatelj će moći blagovremeno dopunjavati i mijenjati sadržaje rada u području razvoja govora i komunikacije.

Zaključak

Uključivanjem djece u predškolsku ustanovu ostvarit će se brojne prednosti za njihov razvoj, uključujući razvoj njihovog govora. U predškolskoj ustanovi dijete se ostvaruje kao socijalno biće, stupa u interakciju i komunikaciju s drugom djecom i odgajateljima, igra se, uči i razvija vještine. Takvo okruženje prilagođeno je djeci i podsticajno za govorni razvoj, a odgajatelji su stručno osposobljene osobe za odgojno-obrazovni rad s djecom predškolskog uzrasta.

Odgojno-obrazovni rad u području razvoja govora i komunikacije u predškolskim ustanovama planira se unaprijed, na godišnjem, mjesečnom, sedmičnom i dnevnom nivou, a planiranje je zasnovano na prethodnoj opservaciji i ispitivanju jezičkog statusa djece. Dnevni sadržaji i teme prilagođeni su djeci različitih govornih sposobnosti, a u slučaju nekih govornih poteškoća, uključuje se logoped. Odgajatelji raspolažu različitim didaktičkim sredstvima bliskim i zanimljivim djeci, čime ih motiviraju i podstiču na igru i razgovor.

Svojim govorom odgajatelj daje djeci primjer dobrog i pravilnog govora, jer djeca slušajući njegov usvajaju njegov način govora. Ukoliko odgajatelj ne govori pravilno, to se može negativno odraziti i na dječiji govor. Zbog toga on sve vrijeme mora voditi računa o svom govoru, imajući na umu kako je on uzor djeci i kako djeca od njega uče.

Literatura

1. Brković, A. (2011) *Razvojna psihologija*. Čačak: Svetlost, str. 247-267.

2. Došen-Dobud, A. (1977) *Odgoj i obrazovanje u dječjem vrtiću*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
3. Matić, R. (1980) *Rad na razvoju govora dece predškolskog i mlađeg osnovnoškolskog uzrasta*. Beograd: IŠRO „Privredno-finansijski vodič“.
4. Matić, R. (1986) *Metodika razvoja govora dece (do polaska u školu)*. Beograd: Nova prosveta.
5. Mitrović, D. (1986) *Predškolska pedagogija*. Sarajevo: „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
6. Pehar, L. (2007) *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*. Sarajevo: Službeni list BiH.
7. Vasić, S. (1971) *Razvitak artikulacije kod dece na uzrastu od tri do devet godina*. Beograd: Naučna knjiga.
8. *Osnove programa odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolskog uzrasta (1994/1995)*. Sarajevo: Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Pedagoški zavod.

THE ROLE OF PRESCHOOL INSTITUTIONS IN CHILDREN'S SPEECH DEVELOPMENT

Delila Ramić, Student, Faculty of Philosophy in Sarajevo

Abstract

Speech is the primary mean of communication and through it man establishes social relationships with other people. In the preschool period, children develop speech rapidly, but it is necessary to provide adequate incentives for its development.

This paper points to the importance of preschool attendance, because it is one of the factors affecting children's speech development. In preschool institutions children enter into communication with other children and adults, and there acquire vast experience thanks to the stimulating environment in which they live and play. Encouraging the speech development is planned on annual, monthly, weekly and daily bases, and the contents are tailored to different abilities, interests and needs of children. Young children's staying in preschool institutions may adversely affect their speech development, but that, with care and effort, can be prevented.

Keywords: development of speech and communication, influencing factors, preschool institution, planning of educational work

دليلة راميتش - كلية الآداب - سرايفو

دور روضة الأطفال في تنمية الكلام عند الأطفال

الخلاصة:

الكلام هو الوسيلة الأساسية للتواصل, ومن خلاله يحقق الإنسان العلاقات الاجتماعية مع الأناس الآخرين. والكلام لدى الأطفال ينمو سريعا في فترة الطفولة, ولكن, ينبغي توفير الحوافز الملائمة لتنميته.

وبهذا البحث نريد أن نشير إلى أهمية حضور الأطفال في روضة الأطفال, لأنها تمثل عاملا مؤثرا لتنمية الكلام عندهم. والأطفال فيها ينخرطون في التواصل بالأطفال الآخرين والكبار, ويكتسبون الخبرات العديدة بفضل البيئة المحفزة التي يقيمون ويلعبون فيها كل اليوم. وتحفيز تنمية الكلام مخطط على المستوى السنوي, والشهري, والأسبوعي, واليومي. إقامة الأطفال الصغار في مؤسسة روضة الأطفال يمكن أن تؤثر سلبا في مهارة الكلام عندهم, لكن, مع التيقظ وبذل الجهد يمكن أن يمنع التأثير السلبي.

الكلمات الأساسية: تنمية الكلام والتواصل, عوامل التأثير, روضة الأطفال, خطة العمل التعليمي التربوي.